

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Præsertim Augustini, Et Thomæ Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Externis Regulis Amoris Et Morum, Legibus Utique, ac Præceptis
Virtutum Theologicarum, & Cardinalium, necnon Decalogi & Ecclesiae -
Libros Vndecim Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput III. Explicantur opera servilia, diebus Dominicis ac Festivis prohibita.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73203](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73203)

modo univēſe terræ faciem renovavit, ita ut quidquid eſt à Domino inſignis conſtitutum, in huius diei dignitate ſit geſtum, ait Leo Magnus epiſt. 81. 4.º. Ne quid Chriſtiani cum Judæis commune habere viderentur, Domini- cum diem (inquit Auguſtinus ſerm. 25. de temp.) Apoſtoli, & Apoſtoliſci viri, ideo religio- ſâ ſolemnitate habendum ſanxerunt: quia in eo- dem Redemptor noſter à mortuis ſurrexit. & in ipſo Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendit, & (ut Leo proſequitur epiſtolâ citatâ) in hoc mundus ſumpſit exordium, in hoc per reſurre- ctionem Chriſti, & mors interitum, & vita ac- cepit initium. In hoc Apoſtoli à Domino prædi- candi omnibus Gentibus Evangelii tubam ſum- munt, & inferendum univerſo mundo Sacramen- tum regenerationis accipiunt. In hoc, ſicut B. Joannes Evangeliſta teſtatur, congregatis in u- num diſcipulis, janus claſſi, cum ad eos Do- minus introiſſet, inſufflavit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum; quorum remiſeritis pec- cata, remittuntur eis, &c.

CAPUT II.

Dierum feſtorum inſtitutio.

- 2 PRæter diem Dominicum, Eccleſiæ autho- ritate inſtituti fuerunt dies feſti, ſeu Feſta varia, quorum principalia repræſentant præ- cipua fidei noſtræ myſteria; & idè inſtituta ſunt, ut, ipſis recurrentibus, myſteria illa re- colamus, honoremus, & pro illis gratias aga- mus, pro infinita Dei miſericordia, quâ dig- natus eſt ea operari pro ſalute noſtra, eorum- que nobis fidem, & notiā elargiri. Si enim dies obtentæ alicujus victoriæ extraordinariæ, vel dies natalis alicujus magni Regis, cum læ- titiâ annuè recolatur; quāto magis dignum & juſtum eſt, ut Eccleſia cum lætitiâ ſpiritu- ali, maximique gratiarum actionibus, recolat natalitium Salvatoris diem, vel diem Reſur- rectionis, &c. in quo vita de morte trium- phavit, & nobis à captivitate dæmonis ad vi- tam æternam aditum reſeravit, &c.
- 3 Plurima etiam inſtituit feſta ad honorem beatiſſimæ Virginis, & Sanctorum, in qui- bus intentio ipſius eſt, ut Sanctos illos ſole- mniter honorantes, affectum noſtrum & reverentiam oſtendamus erga Deum, propter quem eos honoramus, & gratitudinem no- ſtram erga Sanctos, per quos Deus nos illu- minavit, & qui per eminentem ſanctitatem ſuam nobis viam ſanctitatis præmonſtrant; ſimul ut ipſorum patrocinium imploremus; Deum in ipſis laudemus, tamquam mirabi- lem in Sanctis ſuis; ac denique ut ad ipſo- rum imitationem accendamus, excitemurque ad confuſionem de diſſimilitudine tanta, quam habet vita noſtra cum vita ipſorum. Nam, ut S. Bernardus ait ſerm. in vigilia SS. Petri & Pauli, tria ſunt qua in feſtivitibus San- ctorum vigilanter conſiderare debemus, auxi- lium Sancti, exemplum ejus, confuſionem no- ſtram. Auxilium ejus: quia qui potens fuit in terra, potentior eſt in calis ante faciem Domini

Dei ſui. Si enim dum hic viveret, miſerius eſt peccatoribus, & oravit pro eis; nunc tanto am- plius, quāto verius agnoſcit miſerias noſtras, orat pro nobis Patrem: quia beata illa patriæ charitatem ejus non immutavit, ſed augmenta- vit... Debemus etiam attendere exemplum ejus: quia quādiū in terris viſus eſt, & cum homini- bus converſatus eſt, non declinavit ad dex- teram, neque ad ſiniſtram; ſed viam regum tenuit, donec veniret ad illum qui dicit: Ego ſum via, veritas, & vita. Invenimus humilitatem operum ejus, autoritatem verborum ejus, & tunc videbitis quomodo verbo & exemplo lux- rit inter homines, qualia nobis veſtigia reli- querit, ut ambulemus per ea. Sed & diſtinctio- ri inſuſu confuſionem noſtram inſpicere debe- mus in feſtivitibus Sanctorum: quia homo il- le ſanctus, ſimilis nobis fuit, paſſibilis, ex eo- dem luto formatus, ex quo & nos. Quid ergo eſt, quod non ſolum aſſicile, ſed etiam impoſ- ſibile credimus, ut faciamus opera qua fecit? Confundamur, fratres, & contremſcamus ad vocem iſtam, ſi fortè hæc confuſio adducat nobis gloriam, ſi fortè generet gratiam nobis timor ille. Homines iſti fuerunt, qui præceſſerunt nos, qui tam mirabiliter proceſſerunt per vias vite, ut vix eos credamus homines fuiſſe. Sic ergo in Sanctorum feſtivitibus & gaudere, & confundi debemus: gaudere, quia Patronos præ- miſimus; confundi, quia eos imitari non poſ- ſumus, imò non volumus, ſaltem plenâ perfe- ctæque voluntate; aliâ poſſemus.

CAPUT III.

Explicantur opera ſervilia, diebus Dominicis ac Feſtibus prohibita.

PRæcepto de ſanctificatione ſabbathi unum 4 prohibetur, alterum præcipitur. Prohi- bentur opera ſervilia, præcipitur ſabbathi ſan- ctificatio. Quia, ut Gregorius Magnus l. 11. epiſt. 3. ſcribit: Dominico verò die à labore terreno ceſſandum eſt, atque omnino orationi- bus inſiſtendum, ut ſiquid negligentiæ per ſex dies agitur, per diem Reſurrectionis Dominica præcipue expietur. Porrò ſanctificationem diei Dominicæ, & feſtorum cultum, per ſervilia opera violari, ſatis indicat tertium Decalogi præceptum, quatenus morale eſt; dicit enim: Sabbathum Domini Dei tui eſt; non facies om- ne opus in eo. Quibus verbis nemo eſt qui non videt omne operis ſervilis genus prohiberi; non quia naturâ ſuâ turpe ſit, aut malum, ſed quia mentem noſtram abſtrahit à cultu Dei, qui finis eſt iſtus præcepti.

Servilia verò opera ſunt, quæ à ſervis & mercenariis hominibus exercentur, videlicet artium omnium mechanicarum opera, præ- fertim ruralia, & in quibus jumenta labori ap- plicantur. Præterea prohibita ſunt etiam factis Canonibus, & Principum Chriſtianorum Legibus mercatus & nundinæ, judiciarii pro- ceſſus, & ſtrepitus forenſes, judiciales actus, juramenta publicâ, acta publicâ Notariorum, exceptis conventionum connubialium, & te-

strumentorum, seu ultimarum voluntatum instrumentis.

6. Sed quaeritur 1°. an prohibeantur venationes? Prohibet eas Capitulare Aquilgraven-
se Caroli Magni cap. 91. Prohibet & Conci-
lium Meldense anni 845. sub Sergio Papa II.
cap. 77. sic enim habet: *Feriatos esse decet-
nimus ab omni opere rurali, fabrilis, carpent-
ario, gynecico, pictorio, venatorum, forensi,
mercatorio, andientiali, ac Sacramentis exi-
gendis, quatenus eisdem diebus tanto licentius,
quanto liberius omnibus Christianis sancte Re-
surrectionis laudibus, & sacrosancta predicatio-
ni jugiter insistere liceat. Quod si quis temerare
presumpserit, excommunicetur.* Venationes et-
iam, & accupatus diebus Dominicis, & aliis
festis prohibet Concilium Turonense anni
1583. tit. de festor. cultu.

7. Quaeitur 2°. an etiam tonsores prohibean-
tur barbam tondere? Negat Tamburinus; sed
prae ipso audiendus id affirmans S. Carolus Bor-
romaeus, cum Concilio III. Mediolanensi,
de ipsis pariter ac de piscatoribus, furoribus, &
calceariis loquens hisce verbis: *Tonsoribus praeter-
ea, piscatoribus, furoribus, calceariis, aliis-
que ejusmodi, ac reliquis item opificibus. . . .
Episcopi certas regulas praescribant, ne deinceps
dierum festorum cultum violant, in quo maxi-
me pierique peccare solent. Audienda quoque
Synodus Andegavensis anni 1282. dicens:
Cum diebus festis, ab reverentiam Dei &
Sanctorum introdundis, principè diebus Domi-
nicis, honori Majestatis Altissime consecratis,
& Christi fidelibus sit ab omni opere servili ab-
stinendum & cessandum, & divinis cultibus ju-
giter insistendum: omnibus & singulis Rectori-
bus & Capellanis in virtute sanctae obedientiae praec-
cipimus, & mandamus, quod ipsi Parochianis
suis inhi-beant, sub attestatione divini Judicii,
& poena excommunicationis, ne ipsi dictis diebus
Dominicis barbas radant, vel ab aliis barbuonorum
officiis exercent. . . non obstant longi tempo-
ris abusu, qui non usus censendus, aut consuetu-
do; imò veritas corruptela. Denique audiendus
praeter ceteris Joan. XXII. Pont. Max. in Litteris
ad Philipp. V. Galliae Regem datis an. 1317. Ibi
namque n. 4. sic Papa loquitur: *Illud sanè
quod inolevisse in illis partibus dicitur, ut vide-
licet passim in quamdam divinam irreverentiam
exerceantur iudicia die Dominico, & radendis
ac tondendis barbis atque capitis intendatur,
se dissimulare non deest: cum dies illa (divino
cultui specialiter dedicata) talibus profanari
non debeat. Enim-verò cum radere barbas per-
inde sit opus servile, ac tondere pannos, aut
verveces, consuere vestes, &c. cur unum po-
tius licitum est titulo luci cessantis, citra ne-
cessitatem, quam alterum?**

8. Dico circa necessitatem. Si enim necessitas pos-
tulet, ut barbitonores Dominicis ac Festis die-
bus barbas radant, in gratiam opificum, vel rus-
ticorum illorum, qui pro Festis diebus ad ipsos
pro rasura barbae venire non possunt, Episcopus

id ipsis permittere potest, vel tolerare.

Quaeritur 3°. an pictores diebus illis pro-
hibeantur pingere? Negat Layman cum Me-
dina; sed affirmat Concilium Meldense n. 6.
laudatum. Affirmant & Doctores communi-
ter, quos inter Molanus l. 2. de imagin. c. 71.
in admonit. ad pingentes, haec habet memo-
ratu digna: *Nullus pictorum temerario ausu
attinet dies sacros pingendo profanare, quasi
es in die festo, ut scribere, sic & pingere li-
ceat. Audio enim quosdam eo temerariis ve-
nisse. Sed quia peccatum, dum negligitur, suo
pondere ad aliud trahit; scio illos paulo post
Catholica Fidei naufragium passos esse. . . . Con-
suetudo (quae, ut Innocentius III. est optima
legum interpret) hanc licentiam pictoribus non
admittit, ut istis Novatoribus merito objici pos-
sit, quod est apud Esdram: "Quae est haec res
mala, quam vos facitis, & profanatis diem sab-
bati? Nunquid non haec fecerunt patres nostri,
& adduxit Deus noster super nos omne malum
hoc, & super civitatem hanc? Et vos additis ira-
cundiam, violando sabbatum." Videri etiam
potest Theologia Moralis, jussu Illustriss. Episcopi
Petrocorensis edita, to. 4. l. 3. de Festor.
celebr. num. 14. ubi tradit cum communi,
hoc opus esse servile, sicut sculperè, vel acu
pingere, utpote, perinde opus externum &
sensibile arte factum, quod ab iis communi-
ter exercetur qui lucrum ex arte quaerunt,
tamen etiam subinde alia de causa, v. g.
ad voluptatem fiat.*

At (inquit Layman) pictio, perinde ac scrip-
tio, consistit in ducendis lineis ac figuris, vi-
deturque ars pictoria libero homine digna.
At communis Doctorum sensus est in contra-
rium, ob rationem dictam. Nec refert quòd
pictio consistat in lineis & figuris ducendis:
quia qui acu pingit, vel sicut, etiam ducit
filum & acum. Non refert etiam, quòd etiam
homines ingenui, ac subinde nobiles pingunt.
Quia etiam nobiles feminae subinde acu pin-
gunt. Istud tamen facere non licet die festo,
sive quia communitè reputatur servile; sive
quia perinde avertit animum à Dei cultu,
sicut opus servile.

Quaeritur 4°. quid de choreis, saltationi-
bus, & theatricis ludis ac representationibus?
Eas diebus festis prohibent SS. Patres, &
sacri Canones. Imprimis S. Ignatius Martyr
epist. ad Magnesianos, ubi docet sabbatum
spiritualiter ab eo celebrari, qui in lege Do-
mini meditatur, non ad praescripta spatia am-
bulans, & saltationibus sibi sive insanis gau-
dens. Cyillus Alexandrinus l. 8. 17. Joan. c.
5. ubi deplorat plurimos Christianorum, quos
non pudet diebus festis, aut ludis illiberali-
bus, crapulae, choreis, aut aliis mundi vani-
tatis deditos, cum Deo obsequium diligen-
tius exhibere, cum Tempa Dei frequentare,
orationibus insistere, atque Ecclesiastico Of-
ficio interesse deberent, tunc maxime Deum
suis dissolutissimis moribus irritare. *Idne est,
& Christiani, celebrare diem festum, indulgere*

ventri, & inaccessis voluptatibus habena laxare? ... Diebus ad exercenda servilia opera concessis, unusquisque suo intentus est operi, & abstinet à crapula, ludis & vanitatibus; diebus autem festis passim concurrunt ad campenam, ad ludos, ad spectacula, & choreas, in derisionem divini nominis, & dei prævaricationem. Augustinus l. de decem chordis c. 3. Melius faceret Judæus in agro suo aliquid utile, quam si in theatro sedulosus existeret. Et melius femina eorum die sabbathi lanam facerent, quam quod totâ die in neomenis suis impudicè saltarent. Et in Pl. 91. Diebus festis melius est arare, quam saliare.

12 Concilium Toletanum III. can. 23. Irreligiosa consuetudo est, quam vulgus per Sanctorum solemnitates agere consuevit: populi, qui debent Officia divina attendere, saltationibus & turpibus invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officii perstreptentes. Hoc etenim, ut ab omni Hispania depellatur, Sacerdotum & Judicum à Concilio sancto cura committitur. Concilium III. Mediolanense tit. 1. de fest. diæ. cult. Festis diebus, iis saltatem horis quibus divina celebrantur, interdicitur ne saltationes, tripudia, choreæ ducantur, aut fiant. Ne item comædiæ, ludi scenici, vel theatrales, hastiludia, & alia cuiusvis generis spectacula agantur. Ne circumforanei circulatores, & id generis nebulones, præstigias suas, inaniaque spectacula agant, neque quidquam omnino vendant, ne medicamenti quidem prætexu. Concilium Turonense anni 1583. tit. de fest. cult. Diebus Dominicis præsertim, & aliis festis, comessationes, convivia publica, tripudia, saltationes, strepitus & choreas fieri. ... ludos palmarios, & alios (maximè dum sacra consuevantur, laudesque Deo decantantur) aperiri; comædiæ, ludos scenicos, vel theatrales, & alia ejus generis irreligiosa spectacula agi, sub anathematis pena prohiberi hac Synodus. Concilium Bituricense anni 1584. can. 6. Prohibetur populus profana sodalitia, comessationes, choreas, tripudia, larvas, & theatrales ludos iisdem diebus festis exercere. Concilium Aquense anni 1585. tit. de fest. diæ. cult. Comessationes verò, ebrietates. ... choreas, turpes cantilenas. ... omnem Festorum profanationem damnamus & reprobamus. Concilium Rothomagense anni 1681. Choreas plenas insanis, cantilenas turpes, breviter. ... omnem Festorum profanationem damnamus & reprobamus. Carolus Magnus in Capitularibus suis: Placuit ut fideles diem Dominicum omnes venerabiliter colant, ne in illo sancto die vanis fabulis, aut locutionibus, sive cantationibus, sive saltationibus. ... ut fieri solet, inserviant.

13 Bellarminus Conc. 6. in Dom. 3. Advent. Nescis fortasse quantum sacrilegium sit, dies Deo consecratos profanare? ... Quæro à vobis, si videremus aliquem incredibili audaciâ vestibus sacris nisi pro vestibus profanis, templo pro taberna, altari pro mensa, quis nostram

non horreret? Quis non exclamaret? Et nunc videmus dies festos solemnissimos, sacratissimos, Deo dicatos. ... sacrilegis choreis, saltationibus, conviviis, ebrietatibus, impudicis, scurrilitatibus profanari, & nemo exhorret, nemo movetur, nemo miratur? Deus immortalis! Quæ conventio Christi ad Belial? Quæ est hæc infamia? Quæ furia infernales nos exiguant?

Tandem Illustrissimus Dominus Frangi. 14 pani, circa annum 1647. Colonia Nuntius Apostolicus, in directione Ecclesiasticæ disciplinæ, eodem anno in lucem edito: *Coffare debent* (inquit) *his diebus comessationes, potationes, lususque publici, spectacula ludæa, tripudia, choreæ, etiam nuptiales, atque profana opera, & actiones plene insanis, multoque magis ebrietates cantilenæ turpes. ... ac cætera omnia Sabbatismi Christiani impedimenta.*

Quæritur 5°. quid de iis qui magnam 15 diei festi partem in popinis consumunt? Respondeo graviter increpandos esse tamquam factorum dierum violatores. Et ad abusum illum tollendum in variis Synodis atque Conciliis vetitum esse, ne quo tempore divina in Ecclesia celebrantur, vel concio habetur, tabernas aperiant, parochianosque in domum suam ad potandum, ludendum, &c. recipiant. Quod profectò vetat Synodus Parisiensis anni 1557. Concilium Rothomagense anni 1581. Concilium Burdigalense anni 1582. Vetant & Regum Christianissimorum Edicta. Et idipsum vetat Diploma Regum Caroli II. Catholici Regis nostri de 21. Martii 1682. statuens ut omnes Judices, Magistratus & Officiales faciant præscripta diplomata sua servari de festorum dierum celebratione, popinarum frequentatione, &c. & in violatores eorumdem animadvertant.

Quæritur 6°. an itinerari liceat die festo? 16 Respondeo: cum intentio Ecclesiæ præcipientis cultum festorum sit liberare homines ab iis quæ ipsos à divino cultu astrahere possunt, & itinerationes, quæ notabili parte diei festi fiunt negotiorum causâ, vel ob solam recreationem, in consortio mundanorum hominum, animum plurimum distrahant à Dei cultu, sequitur itinerationes illas adversari præcepto de cultu festorum. Tamen enim finis extrinsecus præcepti non cadat sub præcepto; finis tamen intrinsecus illius cadit sub præcepto. Et ita docent S. Antoninus p. 2. tit. 9. c. 7. §. 5. & S. Carolus Borromæus in Concilio V. Mediolanensi tit. Quæ ad dies festos, &c.

Enimverò quænam est ratio propter quam 17 opera servilia prohibentur die festo? Non quia per se mala sunt; sed quia, ut Catechismus Romanus ait, mentem nostram à divino cultu, qui finis præcepti est, abstrahunt. Verus proinde ac proprius sensus hujus præcepti, *Omne opus non facietis in eo*, juxta S. Thomam q. 122. a. 4. eò spectat, ut homo & animo & corpore in eam curam incumbat, ut statuto aliquo tempore, à negotiis, cor-

porisque laboribus feriatas, Deum pie colat, & veneretur. Lex ergo diebus festis præcipiens Dei cultum, prohibere censetur quæcumque impediunt cultum illum, sive opera servilia sint propriè loquendo, sive non sint. Hinc est enim, quòd non sola opera servilia prohibeat, sed & actiones judiciales, & causas forenses, & similia. Unde & hoc præceptum violant, qui magnam diei festi partem infumunt in venationibus, ut supra dixi, in computibus, in vendendo & emendo, in parandis conviviis, & similibus, quæ mentem non minùs distrahunt à divinis, quàm opera servilia. Et idèd falluntur, qui ea putant non esse prohibita: *Certum est enim quòd is commisit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem.* Reg. 88. juris in 6.

18 Quaritur 7°. an omnia peccata mortalia, die festo vel Dominico commissa, sint graviora, quàm eadem diebus aliis commissa, specialemque habeant malitiam violationis diei festi? Negant plerique Recentiores. Affirmant post sanctos Patres, Alexander de Ales, S. Thomas, S. Bonaventura, S. Raymundus, Scotus, S. Antoninus, & passim Antiqui, uti tomo 1. ostendimus. Ipsis subscribit Synodus Lingonensis tit. 7. c. 2. Et rationem dat Alfonso Tostatus, Episcopus Abulensis, in cap. 20. Exodi q. 11. in fine, & q. 12. quia *magis servile est opus peccati, quàm opus humani negotii; magis celebritatem festi infringimus peccando, ut fornicando & occidendo, quàm alios labores agricultivos nostris manibus exercendo.* Idèd licèt ab utroque abstinendum sit in reverentiam diei festi; magis tamen ab iniquis operibus, quàm à corporalibus laboribus.

19 Ex hoc sequitur (inquit) quòd qui die Dominicà adulteratur, aut occidit, vel inebriatur, magis peccat, quàm si aliis diebus idem ageret. Quia sic transgressor est duplicis præcepti, scilicet *non occides*, aut *cujuslibet alterius*, & hujus scilicet, quia *non observat diem Dominicum.* Circumstantia proinde ista in confessione aperienda est, ut docet Author libri de vera & falsa pœnit. c. 14. inter opera S. Augustini, & refertur can. 1. de pœnit. dist. 5. *Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore... oportet enim pœnitere fornicantem... Si in loco sacro... si in tempore orationi constituto, aut in festivitate Sanctorum... omnis ista varietas conficienda est, & desenda, &c.* Enimverò si circumstantia loci sacri confitenda est, v. g. à fornicante, eadem est ratio de circumstantia temporis sacri. Unde etiam S. Thomas Opusculo 64. & in suo Confessionali c. 2. inter circumstantias in confessione aperiendas ponit tempus, atque pœnitentem interrogandum de tempore, quo peccatum perpetravit, utrum videlicet in die festivo, vel non festivo.

20 Non idèd tamen inquietandi sunt fideles, qui in confessionibus præteritis circumstantiam hanc omiserunt. Quia imprimis excula-

re eos potuit ignorantia obligationis eam confitendi. Deinde plerumque obligandi non sunt ad revolvendam totam vitam præteritam, ut confiteantur circumstantiam temporis, respectu peccatorum mortalium diebus Dominicis & festivis commissorum: quia id posset esse valde nocivum profectui spirituali plurimorum; quam ob causam animabus timoratis, post factam generalem confessionem, Confessarii plerumque inhibere solent, ne mente amplius revolvant peccata ista confessa, ad videndum an circumstantias omnes expiessent, ne in nimias anxietates se præcipitent.

Aliud esset, si, dum de aliis confitentur, 21 adderent se, dum de criminibus antea confiterentur, non fuisse confessos se ea commisisse die Dominico, vel festivo, idèdque se de circumstantia ista accusare, quòd coram Deo judicent ea se tali tempore commisisse. Ite namque confitendi modus anxietates multas causare non potest. Ad quas præcavendas consilium optimum est, ut pœnitentes assuefiant primo loco exponere quomodò transigerint dies Dominicos vel festivos, an crimina vel peccata aliqua mortalia diebus illis commiserint, an in popinis, & vanis recreationibus magnam dierum illorum partem non impenderint, an non in confortiis periculosis in materia castitatis, an officia divina non neglexerint, an non etiam Conciones vel Catechismos? Ex hoc namque principio opportunitatem habebit Confessarius plenius intelligendi, quousque, & in quibus talis pœnitens interrogari debeat, tam circa peccata quæ confitentur, quàm circa alia, de quibus non facit mentionem; cum ista nihilominus discretione, quòd de aliis interrogandi sint timorati; de aliis, qui sunt criminibus assueti; aliter item, qui Catechismis rarò vel nunquam intererunt; aliter, qui interesse solent.

Pro coronide hujus Capitis, non pigebit 22 hic exhibere verba Pii V. Constitut. 5. quæ incipit *cùm primum*: *cùm enim iis renoventur antiqui canones, ex iis quos supra retulimus, iis etiam plurimum confirmantur ea quæ in superioribus dicta sunt: Cùm (inquit) dierum festorum observatio ad Dei cultum maxime pertineat, & in lege divina præcipiatur: cupientes abusus prava, qui ex eorum inobservantia invaluerunt, omninò corrigere, & antiquorum canonum statuta renovantes, mandamus, ut omnes dies Dominici, & præcipuè in honorem Dei, beata Maria Virginis, & Sanctorum Apostolorum servati, cum omni veneratione observentur, & omnes in diebus præfatis, Ecclesias, &c. frequentem, divinis Officiis devotè intendant, ab omni illicito & servili opere absteant, mercatus non fiant, profana negotiationes, & judiciorum strepitus conquiescant. Qui verò in diebus præfatis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit, præter divinam ultionem, & amissionem animalium, quibus ad victuram utitur, etiam graves pœnas incurret arbitrio nostro.*

- 23 Divina ultionis (de qua loquitur ibi sanctus Pontifex) exempla profert Concilium Parisiense VI. anni 829. can. 50. Postquam enim *mercatus*, placita, & ruralia quæque opera, necnon quælibet carigationes seu vehe- mentes diebus Dominicis fieri prohibuit, addit : *Multi nostrorum visu, multi etiam quorundam relatu didicimus, quosdam in hac die ruralia opera exercentes fulmine interemptos, quosdam artuum contractione multatos, quosdam etiam visibili igne corporibus ossibusque simul sub momento absumptos, in cinerem subito resolutos, penatiter occubuisse. Et multa alia terribilia judicia extiterunt, & hæc hactenus existunt, quibus declaratur, quod Deus in tanti diei debonoratione offendatur.*

CAPUT IV.

Pietas tamen, & iusta necessitas, servilia opera festis diebus aliquando permittunt.

- 24 **C**onstat 1°. ex Evangelio, in quo Christus excusat discipulos, sabbatho spicas vellentes, Matth. 12.
2°. ex Concilio Narbonensi anni 589. can. 4. die Dominico operas fieri vetante, excepto, si necessitas incubuerit. Necnon ex Concilio Coyacensi in Hispania (anni 1050.) can. 6. *Christiani Dominicâ servile opus non exercent, nec fecerunt uinera, nisi orationis causâ, aut sepeliendo mortuos, aut pro Regis secreto, pro Saracenorum impetu.*
- 25 3°. ex cap. conquestus de feriis, ubi judicialis strepitus diebus festis prohibetur, nisi necessitas urgeat, vel pietas susceat. Cùmque Nicolaus V. anno 1447. à Transilvanis interrogatus fuisset, an pauperibus villanis, ac opipidaniis licitum sit vendere, die Dominico, vel festo alicujus Sancti, panes, pyra, poma & alia legumina, vel sit licitum eis, finita Missâ, post prandium, de campo, tempore messis, cùm timeatur de pluvia, portare cum pecoribus, vel equis, vel curribus, linum, fanum, & alia blada, humano usui convenientia? Respondit: cessante necessitate, ab omni opere servili abstinendum esse diebus Dominicis & festis; sed necessitate cogente, non tamen affectatâ, seu procuratâ, licitum esse præmissa exercere.
- 26 4°. ex S. Antonino p. II. tit. 9. c. 7. §. 5. ubi posteaquam dixit, quod diebus festis videre ratiocinia, & facere computum prolixum, illicitum est. Quodque ad opus servile spectat, cum equis, asinis, vel bobus deferre blada, vel vina, vel ligna, vel mercimonia, nisi necessitas urgeat. Item, abstinendum ab itinere dietario, nisi necessitas cogat, vel aliud pium opus inducat, &c. Post hæc (inquam) varia recenset opera, quæ diebus festis à mortali necessitas excusat.
- 27 *Primo (inquit) pro conservando personas vel res suas, puta, faciendo foveas, vel machinas, vel hujusmodi; vel portando res suas ad loca secunda imminente bello; vel portando necessaria ad defensionem, &c.*
Item, si jacentibus segetibus in agro, vel

femis in pratis, vel visis in vineis, imminet tempestas, vel aliud periculum amissionis illarum rerum, liceret talia colligere. Item, de alia re que destruitur, si in die festo circa eam manualiter non operatur, ut extenso lana ad radios solis, cum hieme apparent, vel profectio succensionis fornacis, ad calcem aut lateres coquendos, aut vitrea vasa conflanda. Item, carnifices, sive lanis, & pincerna preparantes victualia in festis, ut sequenti die vendant, si non poterant prius preparari, vel preparata conservari, videntur excusari à mortali. Item, vectores mercium, aut alimentorum, aut personarum ad loca remota, cum alias non possent sine gravi incommodo vitam transigere, creduntur excusari, si differre non possunt.

Item, qui compelluntur à dominis justo motu ad laborandum in diebus festis in agris suis, vel deferendum ligna vel lapides, vel faciendum adificia vel foveas, & hujusmodi, que si non facerent, notabiliter damnificarentur in persona, vel rebus, videntur posse excusari propter necessitatem. Melius tamen facerent non obedi- re, quando opus illud non est necessarium. Et quia modicus recessus à medio non tollit bonum virtutis: ideo quod aliquis in horto, aliquid faciat parvum, ut obturando sepem, vel evellendo malas herbas, vel suendo aliqua puncta vestis diffusa, vel caliga, & hujusmodi, non judicatur violator festi.

Barbitiones, non in radendo, sed in minuendo sanguinem, & ferratores, & hujusmodi, si in Festis exercent artem suam principaliter propter necessitatem eorum quibus serviunt, non propter cupiditatem lucri, excusantur. Et similiter qui eos requirunt de arte sua, si aliis non poterant sibi commodè providere, excusantur.

Item, in molendinis ad aquam, vel ad ventum, que sine magna opera hominis exercentur, potest servari consuetudo patriæ non prohibita à Prelatis. Secus de molendinis cum jumentis: & hoc nisi necessitas urgeret propter victualia necessaria: quia tunc liceret.

Item, diebus festis, non tamen Dominicis vel solemnioribus, licitum videtur laborare pro pauperibus; cum his tamen conditionibus adjunctis: Primo, ut non dimittantur divina, id est, auditio Missæ. Secundo, quod fiat elemosinaliter, non propter lucrum. Tertio, quod illi, pro quibus laboratur, indigeant.

Item, à fortiori videtur licitum cuilibet laborare pro sustentatione sui & familiae suae, quando aliter sustentari non valet: ita tamen quod non dimittantur divina. Nec enim observatio festi est in tanta auctoritate, ut in veteri Testamento. Et erit bona cautela ut hoc fiat cum dispensatione Episcopi. Hæc S. Antoninus.

CAPUT V.

Explicantur requisita ad sanctificationem sabbathi, seu diei Dominici, vel festivi.

Error esset putare, quod sabbathi sanctificatio nihil aliud à Christianis exigeret, ni-